

10 skarpa förslag mot ojämlikheten

Referat av debatt i ABF-huset 20 oktober 2009

Medverkande: Göran Dahlgren, expert på vård-och hälsofrågor, Jytte Guteland, ordförande SSU, Ylva Johansson, riksdagsledamot (s) och partiets talesman i vård-och omsorgsfrågor, Joakim Palme, professor och chef för Institutet för framtidsstudier, Irene Wennemo, chef för LO:s utredningsavdelning. Samtalsledare Carl Tham.

Programmet var upplagt så att varje deltagare skulle leverera tre ”skarpa förslag”, alltså förslag som var konkreta och genomförbara för att minska ojämlikheten och dessa skulle i slutänden koncentreras till tio skarpa förslag. Ordet gick först till Göran Dahlgren.

Han inledde med att konstatera att den ökande ojämlikheten också avspeglar sig i ohälsa och dödlighet. Bäst mår de rikaste tio procenten – och allra bäst den rikaste en procenten - och sämst de fattigaste tio procenten; bland låginkomsttagarna har ensamma kvinnor med barn det allra besvärligast. Folk med låg inkomst inte bara mår sämre utan dör också flera år tidigare i genomsnitt än bättre ställda. Korttidsutbildade har 8 år kortare livslängd i genomsnitt och är dubbelt så ofta sjuka som andra. Detta är ett misslyckande för välfärdspolitiken, sade han. Carl Tham sköt in att det framför allt var de ökade kapitalinkomsterna som var orsak till den ökade ojämlikheten och att den ökade ojämlikheten nu också börjat avspegla sig i skolan där föräldrabakgrunden får allt större betydelse. Samhällets förmåga att kompensera för ojämlikhet har avtagit samtidigt som ojämlikheten har ökat. Andra orsaker till de ökande klyftorna var slopandet av förmögenhets- och fastighetsskatt samt den ökande arbetslösheten samtidigt som a-kassan försämrats betydligt.

Göran Dahlgren framlade följande tre förslag:

1. lag om hälsokonsekvensbedömning för olika grupper i samband med alla nya lagar och åtgärder på motsvarande sätt som man nu gör miljökonsekvensbedömningar. Exempel: jobbskatteavdraget – vad får det för konsekvenser för ojämlikheten och därmed hälsan? Han föreslog också sammanslagning av arbetslöshetsförsäkring, socialförsäkringar och socialbidrag till ett system inom statsbudgeten på liknande sätt som Gordon Brown lanserade i England under sin tid som finansminister.
2. Garantiinkomst för barnfamiljer för att eliminera barnfattigdomen; detta är fullt möjligt, den har redan halverats från 35 % av alla barn till 15 % av alla barn på tio år, det är bara att fortsätta på den vägen. Hälften av barnens ohälsa kan knytas till dålig ekonomi.
3. Förstärkt koppling mellan skola och arbetsmarknad genom bl a samhällstjänst och utveckling av den ”tredje sektorn” för att motverka ungdomsarbetslösheten. Gärna också att man varvar utbildning och praktik på gymnasiet.

Göran Dahlgren betonade att ökade klyftor medför ökad stress i samhället och att detta i sig var en ohälsfaktor.

Jytte Guteland underströk betydelsen av att kompensera de cirka 40 000 unga som aldrig lyckades komma igen och få gymnasiekompetens och ett ordentligt jobb efter 90-talskrisen samtidigt som hon betonade att det mycket viktigt att de 120 000 elever som nu går ut gymnasiet utan slutbetyg tas om hand så att inte 90-talsproblematiken får en repris. Hon föreslog följande:

1. Kunskapsgaranti för alla som inte klarat gymnasiet.
2. Välfärdsjobb - plusjobb för unga. Det som hände på 90-talet får inte hända igen, då det framför allt var unga som fick betala för krisen.
3. Tänk långsiktigt och satsa tidigt och klokt på barn med problem . Kreativa, sociala insatser bör räknas som investering och inte kostnad i den kommunala budgeten.

Ylva Johansson lade fram följande tre förslag:

1. ”Kraftsam”, en kraftsamling där man samlar alla resurser för att stötta och hjälpa personer som hamnat utanför genom lönebidrag, plusjobb, alternativa arbetmarknadsjobb osv – allt syftande till egen försörjning så långt det bara är möjligt.
2. Gemensam finansiering av välfärden. Blanda inte ihop offentlig och privat finansiering. Det ska inte gå att köpa tilläggstjänster inom offentligt finansierad vård och omsorg i form av bättre mat, bättre rum osv.

3. Barnens räddningstjänst. Utsatta barn är inte svåra att hitta. De ger sig till känna – vad det gäller är att ingripa och hålla en hög ambitionsnivå. Viktigast är att se till att barnen klarar plugget.

Joakim Palme föreslog :

1. Högre skatter för de rika, bäst var att höja fastighetsskatten eftersom rika personer flyttar sina inkomster och förmögenheter utomlands men sina fastigheter kan de inte flytta.
2. Förstärk hela socialförsäkringssystemet och räkna upp ersättningsnivåerna, de har halkat efter lönerna betydligt. Medan BNP ökat stadigt under tio år (utom det sista året) har de allra fattigaste kommit på efterkälken. Höj därför socialbidragsnormen ordentligt och tag bort taket i socialförsäkringarna för att säkra folkets solidaritet med systemet och hejda utvecklingen av de privata försäkringarna.

Irene Wennemo föreslog följande:

1. Solidarisk finansiering av a-kassan. Idag skiljer avgifterna mellan 93 och drygt 300 kr/mån mellan olika fack. De höga avgifterna i olika förbund har minskat organisationsgraden och frågan väcktes under debatten om det inte var dags att införa obligatorisk arbetslöshetsförsäkring – vilket dock kunde minska den fackliga anslutningen ytterligare.
2. Brygga mellan skola och arbetsliv, lärlingsystem för att successivt slussas ut i arbetslivet och inte tidigt fastna i arbetslöshet som tenderar att få negativa verkningar under hela yrkeslivet.
3. Höjda tak i a-kassan och sjukförsäkringen. Ta bort jobbskatteavdraget och sänk skatten för pensionärer och sjuka som inte fått del av det ökade välståndet.

Carl Tham urskiljde BARNEN som en samlande struktur för de förslag som kommit upp.

Bättre koppling mellan skola och yrkesliv, barnräddningstjänst, uppgraderade barnbidrag, avskaffande av barnfattigdomen m m. Ylva Johansson underströk ytterligare behovet av samverkan mellan olika myndigheter, mellan arbetsmarknadens parter och försäkringssystemen – nu råder beröringsskräck och man talar inte med varandra om gemensamma uppgifter och problem, menade hon. Yrkesutbildningarnas status måste höjas och ingen ungdom får utlämnas till passiv arbetslöshet. Ylva Johansson ville plädera för aktiva jobbförbättringsåtgärder och egen försörjning hellre än höjda bidrag.

Göran Dahlgren återknöt till den tidigare diskussionen och upprepade att problemen kan leddas tillbaka på social bakgrund, bristande koppling mellan skola och arbetsliv, övergivandet av 90-talsgenerationen. Han underströk betydelsen av att inte upprepa vad som hände då. Yrkesvux måste utökas även om sådan utbildning kostar.

Jytte Guteland tog upp ojämlikheten mellan män och kvinnor och föreslog ett ”fackligt handslag” som skulle förhindra att kvinnor fick sämre löner och villkor, vilket nu sker systematiskt i många branscher. Joakim Palme spädde på med förslag om individuell föräldraförsäkring. Så länge folk får ”betämma själva” består kvinnors underläge på arbetsmarknaden – och det priset är för högt för ”frivilligheten”. Han pläderade också på nytt för en uppräkningslista av barnbidrag, socialbidrag m m med utgångspunkt från begreppet ”skälig levnadsnivå.” han menade dock att jobbskatteavdraget kanske hade haft en positiv effekt då det inenburit att fler kommit i arbete och kunnat försörja sig själva.

Jytte Guteland återkom till sk ”social investering” och tog Strömstad som exempel. Där har man satsat på en intim samverkan mellan soc/fritid/skola och har härigenom tidigt kunna ta sig an barn som har det svårt. Det innebar, menade hon, att man tog tillvara det mänskliga kapitalet och skapade en bättre kunskapsnivå och framför allt att man inte accepterade den negativism, passivitet och ibland likgiltighet som hon tyckte sig ha mött ute i skolor och bland folk på senare år. Den måste vändas i hoppfullhet och obrutna ambitioner. Kanske var det ändå detta som höll på att slå rot för närvarande för enligt SSU: s undersökningar är nu över 40 procent av gymnasieungdomen positivt inställda till socialdemokratien medan endast cirka 25 procent håller på borgarna: ”Det är inte roligt att vara moderat ute i skolorna idag”.

Irene Wennemo konfronterades med problemet med de många deltiderna på arbetsmarknaden och klyftan mellan tillsvidareanställda och tillfälligt anställda - till vilka många ungdomar hör - kunde inte LO mera aktivt angripa det problemet? Eller om det var en medborgarfråga, alltså något som det krävdes opinion för att få ändring på .

Och det var en förtroendefråga, ansåg Ylva Johansson, att samhällets insatser verkligen höll hög kvalitet, både inom vården och skolan - att inte pengarna försvann ner i svarta hål. Jytte Guteland talade om arbetsmiljön inom sjukvård och annan vård, där kvinnor ofta arbetar, en farlig arbetsmiljö, där kraven på säkerhet borde skärpas.

Att sammanfatta allt som kommit upp i tio förslag var lättare sagt än gjort, men Carl Tham sammanfattade ändå förslagen på några stora vita papper i tio punkter:

1. Ökat samband skola-yrkesliv-arbetsmarknad. Komvux och plusjobb för unga.
2. Räddningstjänst för barn: om en unge "börjar brinna" skall han eller hon snabbt fångas upp med olika insatser.
3. Höjda tak i socialförsäkringarna och solidarisk finansiering av a-kassan.
4. Individuell föräldraförsäkring.
5. Lag om hälsokonsekvensanalys av nya lagar och åtgärder.
6. Sociala insatser i kommunerna skall betraktas och behandlas som investeringar, inte kostnader.
7. Återinför fastighetsskatten.
8. Höjda normer för socialbidrag och barnbidrag som släpar efter.
9. Inkomstgaranti över fattigdomsstrecket för alla barnfamiljer.
10. "Kraftsam": samordna alla resurser för att hjälpa dem som hamnat utanför tillbaka till arbetslivet och en egen försörjning.

Kerstin Vinterhed